

Osvita Ukrainy, 2015. – 526 s. – S. 134–143.

6. Ukrayins'ka literatura. 5–9 klasy. Programa dlya zagal'noosvitnix navchal'ny'x zakladiv. – [Elektronny'j resurs]. – Rezhy'm dostupu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>. – Data zvernennya: 20.04.2018.

7. Plachy'nda S. Zauvagy` do novoyi programy` 12-richnoyi shkoly` (2008 r.) / Sergij Plachy'nda. – [Elektronny'j resurs]. – Rezhy'm dostupu: http://vedrus.org.ua/№google_plus. – Data zvernennya: 20.04.2018.

8. Programa z ukrayins'koyi literatury` dlya seredn'oyi zagal'noosvitn'oyi shkoly` z ukrayins'koyu i rosij's'koyu movamy` navchannya. Proekt. – Ukrayins'ka literatura v zagal'noosvitnij shkoli. – 2002. – № 5. – 64 s.

9. Suchasne ukrayins'ke fentezi. Navchal'na programa kursu za vy'borom. 8–9 klasy` / Ukladach N. M. Logvinenko. – Ukrayins'ka literatura v zagal'noosvitnij shkoli. – 2014. – № 2. – 48 s.

10. Sokolova A. Misty'chny'j mifologizm prozy` Galy'ny` Pagutyak / Alla Sokolova // Literatura. Fol'klor. Problemy` poety'ky`. Vy'p. 36. Pry'svyacheny'j doslidzhennyu tvorchoyi spadshhy'ny` L. F. Dunayevs'koyi. – Ky'yiv's'ky'j nacional'ny'j universy'tet imeni Tarasa Shevchenka, 2012. – S. 273–281.

11. Gol'ny'k O. O. Mif u xudozhn'omu sviti Yevgena Malanyuka : monografiya / Oksana Gol'ny'k. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 218 s.

12. Shalaginov B. Suchasny'j ukrayins'ky'j uchen` yak sub'yekt gumanitarnoyi osvity` / Bory's Shalaginov // Literatura. Dity`. Chas : Visny'k Centru doslidzhennya literatury` dlya ditej ta yunacztva. Vy'p. 1. – Ternopil` : Navchal'na kny'ga. – Bogdan, 2011. – 192 s.

13. Koncepciya literaturnoyi osvity` [Elektronny'j resurs]. – Rezhy'm dostupu: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/. – Data zvernennya: 20.04.2018.

Отримано редакцією 08.05.2018 р.

УДК 373.5.016:821.161.2

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-96-102

Галина Олександрівна Стукан,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
e-mail: liudmyla_glushok@ukr.net

Галина Олексіївна Циц,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
e-mail: tstytss@rambler.ru

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ КРИЗЬ ПРИЗМУ МЕТОДИЧНОЇ СПАДЩИНИ Н. Й. ВОЛОШИНОЇ

У статті розглянуто та проаналізовано педагогічні погляди Волошиної Ніли Йосипівни щодо сучасних підходів до вивчення української літератури в школі, зокрема творення підручників, інтерактивних методів і прийомів навчання, патріотичного виховання учнів змістом художніх творів відповідно до вимог Нової української школи. Висловлено думки щодо структури уроків літератури та їх завдань, визначено головні вимоги до вчителя-словесника та його підготовки до забезпечення творчої діяльності на уроці.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, нові підручники, інтерактивні методи і прийоми, патріотичне виховання, Нова українська школа.

Постановка проблеми. Реалізація завдань Концепції нової української школи та завдань освітньої галузі «Мови та літератури» успішно буде здійснюватися, якщо сучасний урок української літератури вибудовувати на засадах особистісно-орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів. Науковці та вчителі-практики перебувають у пошуку ефективних шляхів розв'язання проблем сучасного уроку в конкретних суспільних умовах. Багато засадничих вимог та рекомендацій знаходять у напрацюваннях методистів різних часів. Невичерпним джерелом щодо проблем сучасного уроку є методична спадщина професора Ніли Йосипівни Волошиної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У творчому доробку вченої близько 300 наукових праць щодо вивчення літератури в школі. Багатоаспектність проблематики її праць, зокрема розвиток методики вивчення української літератури, наукові засади підручникотворення та виховання засобами мистецтва

слова вивчали Н. Дига, А. Градовський, Л. Базиль, І. Горячок, І. Кучинська, В. Шуляр та інші.

Так, В. Шуляр, аналізуючи педагогічну спадщину Н. Волошиної, виявив цілий спектр методичних імперативів, які мають бути основою при побудові уроків української літератури, тому що творчість та ініціативність лише в поєднанні з ними забезпечать досягнення запланованих кінцевих результатів [12]. І. Горячок, М. Зубчук здійснили спробу проаналізувати загальнотеоретичні засади літературної освіти у педагогічній спадщині вченої-методиста, дослідивши низку методичних посібників науковця [5]. І. Кучинська проаналізувала та обґрунтувала педагогічні погляди Н. Волошиної щодо патріотичного виховання і розвитку учнівської молоді в загальноосвітній школі [7].

Формування мети статті. Дослідити і продемонструвати актуальність педагогічних поглядів Н. Волошиної в контексті реформування сучасної української школи.

Виклад основного матеріалу. Десять ключових компетентностей Нової української школи однаково важливі та взаємопов'язані. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно і письмово, критично мислити, логічно обґрунтовувати власну позицію, виявляти ініціативу, творити, вирішувати проблеми, керувати емоціями, співпрацювати в команді. Кожне з них учні набуватимуть під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти [9, с. 12]. Уроки української літератури мають благодатний ґрунт для формування зазначених компетентностей.

Об'єктом вивчення в курсі української літератури є художній твір, його естетична природа й духовно-етична сутність. Аналіз та інтерпретація літературного твору мають спиратися на ґрунтовне знання тексту, докладний розгляд ключових епізодів, доречне цитування, виразне читання окремих частин твору.

Вивчення української літератури здійснюється за новою навчальною програмою. У ній враховано читацькі інтереси сучасних дітей, скорочено загальну кількість авторів для кожного класу з метою розвантаження школярів, дібрано твори лише високої художньої якості, а також твори, написані спеціально для дітей. Ознайомлення з літературою рідного краю відбувається впродовж року. Основний текст підручників для 5 класу має три рівні: художньо-літературний, теоретичний, методичний, а також додатковий, представлений матеріалом різноманітних рубрик. Підручники розвивають логічне, критичне й творче мислення, формують емоційну сферу школярів; націлюють на колективне, групове, індивідуальне навчання, самонавчання, самоконтроль і самооцінювання, навчання у співпраці. Типи завдань спрямовані на реалізацію практичних діалогових технологій [11, с. 2–3].

Як зазначала Н. Й. Волошина, насамперед має періодично оновлюватися й удосконалюватися підручник з літератури як у доборі художніх текстів, так і в опрацюванні методичного апарату, щоб не відстати від розвитку літературознавства, педагогіки, методики та зростаючих потреб життя. Важливо змінювати традиційні рамки уроку, підвищувати його місткість, уміло організовувати індивідуалізацію навчання й самостійність учнів, розвивати їхню творчу активність [8, с. 312]. Саме на таких вимогах до навчальних книг наголошується у Концепції нової української школи: матеріал багатьох підручників затеоретизований, переобтяжений другорядними фактологічними відомостями [9, с. 4].

Працюючи над підручниками для школярів, Н. Волошина дбала, щоб у підручнику з літератури були дібрані художні тексти, які відповідали б віковим особливостям школярів, щоб був поданий відповідний обсяг наукових знань, біографічні нариси, відомості з теорії літератури, ілюстрації. Адже «... підручник – книжка, яка завжди в учня під руками. Він його перший помічник і порадник. Від того, яким буде підручник, як буде гармоніювати внутрішньо і зовнішньо з іншими навчальними книжками, залежить міцність знань учнів, розвиток їхніх умінь і навичок та застосування у різних життєвих ситуаціях» [3, с. 4].

Вона застерігала авторів шкільних підручників від того, щоб не переобтяжували їх другорядним чи не зовсім доступним теоретичним матеріалом: «... деякі з нині чинних підручників копіюють підручники для вищого навчального закладу. Учнівський підручник має бути «читабельним», цікавим. Діти охоче будуть сприймати навчальний матеріал, якщо він буде наповнений цікавим фактажем, емоційно схвильованим викладом. Навчальна книжка має націлювати читача на постійний пошук, уміння робити висновки і узагальнення. Домінуючим у роботі має бути розмірковування, а не заучування, розвивальне, а не репродуктивне навчання», – зазначала авторка у своїй роботі [3, с. 3].

Учена констатувала, що *компетентісно орієнтований підхід* до формування змісту освіти має бути обов'язково врахований авторами підручників. На її погляд, окрім того, що навчальна книжка має виховувати молодь, яка орієнтується в сучасному суспільстві, інформаційному просторі, ринкових відносинах, на передньому плані повинно поставати виховання національно свідомої, духовно багатой особистості, яка знає свою мову, історію, культуру, літературу [3, с. 2].

Урок літератури – це витвір мистецтва, у якому наявні й краса, і натхнення, і радість пошуків, створені спільними зусиллями учнів та вчителів [8, с. 154].

Тому не може бути універсальних схем, придатних для організації вивчення літератури. Складність визначення підходів та методів вивчення літератури спричинена тим, що предмет «література» означає

літературу як вид мистецтва і літературознавство як науку про мистецтво слова. Учитель має знати і володіти якомога більшою кількістю методів і прийомів, але виробити власну систему їх застосування. Як відомо, добір їх залежить від самого матеріалу, мети уроку, віку школярів, особливостей класного колективу і особистості словесника. Літературу варто не стільки вивчати, як навчати і виховувати за допомогою неї.

Згадаймо відомі слова В. О. Сухомлинського: «Я твердо переконаний у тому, що найголовнішою причиною порожнечі юної душі є духовна бездіяльність і показна активність» [10, с. 255].

У Концепції нової української школи сказано, що сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Вони не обов'язково будуть поділяти погляди старших. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної реалізації у суспільстві, має орієнтуватися на потреби учня в освітньому процесі [9, с. 7].

Педагог також наголошувала, що, дотримуючись освітнього стандарту знань, автори підручників мають спрямовувати їх зміст і структуру, а також методичний апарат на формування національної самосвідомості громадянина України.

Н. Й. Волошина була переконана, що випускник загальноосвітньої школи має знати про визначний внесок в українську культуру таких славетних діячів, як Іван Огієнко, Софія Русова, Іван Пулюй, Дмитро Яворницький, Борис Грінченко, Михайло Драгоманов, Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Григорій Ващенко та ін. [7, с. 157].

Методиста турбувало питання, як дати учням знання й паралельно збагатити їх духовно, не втрачаючи розуміння самотності нашого народу. Тому Ніла Волошина наголошувала на важливості обізнаності авторів підручників не лише у формуванні змісту освіти, а й у вихованні молоді [5, с. 141].

Відповісти на виклики часу має особистісно орієнтоване навчання, яке дає можливість кожному реалізувати себе в пізнавальній та інших видах діяльності. Найефективнішими щодо досягнення мети особистісно-орієнтованого навчання є активні та інтерактивні технології навчання, які дають можливість збільшити відсоток засвоєння матеріалу, оскільки впливають і на свідомість, і на почуття, волю, дії.

Відповідно до «піраміди навчання» засвоєння матеріалу у відсотках дають: лекція – 5, читання – 10, відео- та аудіоматеріали – 20, демонстрація – 30, дискусійні групи – 50, практика через дію – 75, а навчання інших, застосування отриманих знань – 90 [6, с. 95]. Технології інтерактивного навчання перетворюють традиційний урок на інтерактивний, а функцію вчителя з інформативної зводять до коригувальної.

Такі уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійно мислити і діяти. Структура таких уроків здебільшого така: мотивація; оголошення; представлення теми та очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивні вправи та завдання; підсумок, оцінювання результатів уроку.

Серед ефективних методів і прийомів найдоцільнішими є такі: *мозковий штурм, робота в парах, обговорення проблеми у формі дебатів, дискусія, дерево рішень, моделювання конкретних ситуацій, діаграми Венна, складання сенканів, тронування, асоціативний куц, мікрофон, сітка Елвермана*.

Сучасний урок літератури, за словами Н. Волошиної, має відповідати критеріям, які у своїй сукупності узгоджуватимуться з методичними і технологічними приписами: комплексності планування завдань освіти, виховання і розвитку з урахуванням специфіки класу; оптимальності поєднання методів, прийомів роботи та засобів навчання, класних, групових та індивідуальних форм навчання; має бути регламентований обсяг і складність завдань; органічна єдність навчально-виховних результатів уроку в затраті часу учнем на класну й домашню роботу [4, с. 151–156].

Урок літератури завжди має бути цілеспрямованим, відповідати сучасним вимогам; методи роботи на уроці повинні спрямовувати учнів на творче ставлення до предмета, до самостійного застосування здобутих знань у повсякденній діяльності, у житті; головною метою сучасного уроку літератури є зацікавлення учнів навчальним предметом, формування в них високих почуттів людяності, доброти, милосердя, справедливості, виховання любові й поваги до історичного минулого України [2, с. 4–6].

За словами Н. Волошиної, «... у процесі вивчення художніх творів учні повинні засвоїти систему конкретних і узагальнених знань, тобто література вивчається як вид мистецтва і як об'єкт літературознавчої науки» [3, с. 2].

Результатом навчання є не засвоєння фактів і чужих думок, а вироблення власних суджень. Для роботи науковці та вчителі-практики пропонують використовувати ще й такі методи та прийоми: *лінія цінностей, структурований огляд, семантична карта, пошук запитань, припущення на основі опорних слів, ажурна пилка, я досліджую, швидке письмо, взаємне навчання, твір-п'ятихвилинка*. Дуже важливо навчити учнів читати так художній твір, щоб вони проявляли інтерес до слова, до побудови фраз, при цьому усвідомлено робили відповідні позначки, виписували ключові фрази та незрозумілі слова. Це допоможе здійснити глибокий аналіз тексту, визначити його проблематику.

Розвитку критичного мислення найбільшою мірою сприяє порівняльний аналіз на рівні сюжету,

жанрової структури, літературної течії, напряму, стильових ознак тощо. На уроках будуть широко застосовуватися методи викладання, засновані на співпраці: соціальні і дослідницькі проекти, експерименти, групові завдання тощо. Новітні інформаційно-комунікаційні технології допоможуть створити нове освітнє середовище, підвищать ефективність роботи педагога. Нову українську школу буде підтримувати електронна платформа для створення й поширення електронних підручників і навчальних курсів для школярів і вчителів [9, с. 15]. На допомогу вчителю буде створено освітній портал із методичними та дидактичними матеріалами, українськими е-енциклопедіями, мультимедійними підручниками та інтерактивними онлайн ресурсами [9, с. 17].

Коли учні усвідомлять причинно-наслідкові зв'язки, зрозуміють порушені проблеми, зроблять власні висновки, дуже важливо як підсумковий вид роботи провести написання творів-мініатюр, листів до автора, віршів, есе. Учитель може запропонувати сформульовані ним проблемні запитання.

Отже, головною дійовою особою на уроці має стати учень, а вчитель лише йому допомагати і сам вчитися в нього.

Специфіка методів викладання літератури в школі вимагає від учителя такого ж високого натхнення, такої ж глибинної емоційності, які властиві й письменнику – істинному творцеві, художнику у світі великого мистецтва [2, с. 4–6].

Учителів навчатимуть, як плекати в учнів та в собі гідність, оптимізм, сильні риси характеру та чесноти, патріотизм. Збільшиться кількість моделей підготовки вчителя, буде диверсифіковано форми підвищення кваліфікації [9, с. 18].

Крім зазначеного, необхідно наголосити, що вчителя повинно турбувати не тільки питання, як дати учням знання, а й як збагатити духовно, не втрачаючи розуміння самотності нашого народу.

«Художня література віддзеркалює ментальність українського народу. Починаючи з усної народної творчості, що є духом нації, і закінчуючи високохудожніми творами письменників минулих століть і сучасних авторів, література впливає на риси національного менталітету. Художня література вводить читача в ситуації емоційного співпереживання, виховує естетичний ідеал» [1, с. 2].

Учена переконливо доводила, що підростаюча особистість повинна проявляти поважне ставлення до рідної мови; гордість за соціальні й культурні досягнення своєї Батьківщини; поважне ставлення до історичного минулого держави; відчувати прихильність до того місця, де народилася і виросла; прагнути бути корисним своїй Батьківщині. Ніла Йосипівна зазначала, що школа покликана формувати і зберігати національну культуру, збагачуючи національне загальнолюдським і загальнолюдське національним [7, с. 158].

На думку педагога Н. Волошиної, актуалізація національно-патріотичного виховання повинна стати одним із головних аспектів діяльності вчителів-словесників.

У Концепції нової української школи однією з ключових компетентностей є здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі шляхи, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших [9, с. 12].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Як бачимо, дбаючи про вдосконалення змісту підручників, літературної освіти, форм і методів вивчення української літератури в школі, посилення виховної функції школи шляхом формування духовного світу і стійких моральних переконань засобами художнього слова, вчена наголошувала на підвищенні педагогічної майстерності вчителя літератури, посиленні його науково-педагогічної і психологічної підготовки для забезпечення творчої діяльності в процесі вивчення літератури. Методична діяльність Ніли Йосипівни Волошиної в умовах сьогодення не втратила теоретичної та практичної значущості і є надзвичайно актуальною. Обраний напрям дослідження праць ученої може бути продовжений за іншими аспектами: особливості вивчення літератури рідного краю, вивчення художніх творів у зв'язку з образотворчим і музичним мистецтвом, функції сучасного кабінету української літератури, психологічний та естетичний підхід до аналізу художніх творів.

Список використаних джерел та літератури

1. Волошина Н. Вивчення поеми «Енеїда» І. Котляревського у взаємозв'язках з образотворчим мистецтвом / Н. Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. – № 12. – С. 2–6.
2. Волошина Н. Й. Наукові і прикладні функції методики літератури / Н. Й. Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 10. – С. 4–6.
3. Волошина Н. Підручникотворення на порозі третього тисячоліття / Н. Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 3. – С. 2–4.
4. Волошина Н. Сучасний урок літератури в школі : навчально-методичний посібник / Н. Волошина // Наукові основи методики літератури / [за ред. док. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н. Й. Волошиної]. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

5. Горячок І. В. Загальнотеоретичні засади літературної освіти в педагогічній спадщині Ніли Волошиної / І. В. Горячок, М. Зубчик // Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2014. – Випуск № 1 (16). – С. 139–141.
6. Єлісеєва С. Про сучасні підходи до організації навчання на уроках української мови й літератури / Світлана Єлісеєва // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2011. – № 11–12. – С. 92–98.
7. Кучинська І. О. Ідеї патріотичного виховання у педагогічних поглядах Ніли Волошиної / І. О. Кучинська // Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2014. – Випуск № 1 (16). – С. 156–160.
8. Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посібник / за ред. доктора пед. наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н. Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.
9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] / заг. ред. М. Грищенка. – Київ, Міністерство освіти і науки України, 2016. – 34 с. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Сухомлинський В. Щоб душа не була пустою / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : У 5 т. – К. : Рад. шк., 1976–1977. – Т. 5.
11. Таранік-Ткачук К. В. Методичні рекомендації щодо вивчення української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах у 2013–2014 навчальному році / К. В. Таранік-Ткачук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2013. – № 7–8. – С. 2–8.
12. Шуляр В. Спадщина професора Н. Волошиної і методичні імперативи сучасного уроку літератури / Василь Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – № 1. – С. 22–25.

Галина Александровна Стукан,

кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры украинского языка и литературы
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии,
e-mail: liudmyla_glushok@ukr.net

Галина Алексеевна Цыц,

кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры украинского языка и литературы
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии,
e-mail: tsytss@rambler.ru

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ШКОЛЕ СКВОЗЬ ПРИЗМУ МЕТОДИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ Н. И. ВОЛОШИНОЙ

В статье рассматриваются и анализируются педагогические взгляды Н. И. Волошиной, в частности современные подходы к изучению украинской литературы в школе, а именно: создание учебников, интерактивные методы и приёмы обучения, патриотическое воспитание учащихся содержанием художественных текстов соответственно требованиям Новой украинской школы. Поданы суждения структуры уроков литературы и их задач, определены главные требования к учителю-словеснику и его подготовке для обеспечения творческой деятельности на уроке.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, современные подходы к обучению, новые учебники, интерактивные методы и приемы, патриотическое воспитание, Новая украинская школа.

Halyna Stukan,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Ukrainian Language
and Literature Chair of
Khmelnytskyi Humanitarian Pedagogical Academy,
e-mail: liudmyla_glushok@ukr.net

Halyna Tsyts,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of Ukrainian Language
and Literature Chair of
Khmelnytskyi Humanitarian Pedagogical Academy,
e-mail: tsytss@rambler.ru

MODERN APPROACHES TO THE UKRAINIAN LITERATURE TEACHING AT SCHOOL FROM THE PERSPECTIVE OF N. Y. VOLOSHYNA'S METHODOLOGICAL HERITAGE

Introduction. Implementation of the New Ukrainian School Conception tasks and educational field «Languages and Literatures» tasks will be successful only if the modern Ukrainian Literature lesson will be conducted upon student-centered, competency-based and activity approaches. Scientists and experienced school teacher have been looking for the effective solutions of the modern lesson problems in today's social environment. A great amount of basic principles and recommendations can be found in best practice of the methodologists of various times. Professor Nila Yosypivna Voloshyna's methodological heritage has definitely been an inexhaustible source of considering the problems of present-day lesson of literature.

Purpose. The purpose of the paper is to analyze and demonstrate the topicality of N.Y. Voloshyna's pedagogical views in the context of present Ukrainian school reformation.

Methods. Methods of comparison, generalization, analysis of scientific articles and teacher editions have been used in the given paper.

Results. On the basis of the conducted analysis the following results can be defined:

–To ensure the efficiency of the Ukrainian Literature lesson it is necessary to assemble textbooks with interesting content, which are not overloaded with theoretic material to encourage students to sum up, to search and reflect on;

–the content of texts and extracts included in the textbooks should form national awareness of young citizens;

–lessons should awake interest and motivation and be informative;

–instead of many traditional boring tasks there must dominate interactive methods and techniques among which: brainstorming, pair and group work, problem discussion in the form of debates, mind maps, certain situations modeling, Venn's diagram, making up sencans and clusters, spidergrams, microphone, jigsaw, Elverman's table, line of values, structure reviews, semantic maps, questions quests, assumption on the basis of prop words, fast writing, peer learning, 5-minute essays;

–the Ukrainian Language school teacher should develop students' critical thinking, plan research projects, group research tasks, teach how to work with online resources in order to understand the problems and develop their own judgment.

Originality. Based on the analysis of Nila Yosypivna Voloshyna's methodological heritage the new approaches to the Ukrainian Literature learning at school have been defined in order to provide the formation of key competences specified in the New Ukrainian School Conception.

Conclusion. Considering improving of the school textbooks content, literary education, methods and techniques of teaching Ukrainian Literature at school, intensifying the moral awareness-raising function of school by means of spiritual world and consistent moral principles forming with the help of words. The researcher stressed on the raising Literature School Teachers' pedagogical excellence, strengthening of their pedagogical and psychological training with the aim of providing creative activity in the process of literature teaching. Under the conditions of the present time the N.Y. Voloshyna's methodological heritage has retained its theoretical relevance, applied significance and remained extremely of vital importance and interest.

The defined direction of study of the researcher's works might be continued from different aspects:

- the peculiarities of the native land literature;
- literary works studying in the correlation with arts and music;
- functions of the present day Ukrainian Literature study room at school;
- psychological and aesthetic approach to the literary work analysis.

Key words. Student-centered learning, new textbooks, interactive methods and techniques, patriotic education, New Ukrainian school.

References

1. Voloshy`na N. Vy`vchennya poemy` «Eneyida» I. Kotlyarevs`kogo u vzayemozv'yazkax z obrazotvorchy`m my`stecztvom / N. Voloshy`na // Ukrayins`ka literatura v zagal`noosvitnij shkoli. – 2009. – № 12. – S. 2–6.
2. Voloshy`na N. J. Naukovi i pry`kladni funkciyi metody`ky` literatury` / N. J. Voloshy`na // Ukrayins`ka literatura v zagal`noosvitnij shkoli. – 2004. – № 10. – S. 4–6.
3. Voloshy`na N. Pidruchny`kotvorennya na porozi tret`ogo ty`syacholittya / N. Voloshy`na // Ukrayins`ka literatura v zagal`noosvitnij shkoli. – 2006. – № 3. – S. 2–4.
4. Voloshy`na N. Suchasny`j urok literatury` v shkoli : navchal`no-metody`chny`j posibny`k / N. Voloshy`na // Naukovi osnovy` metody`ky` literatury` / [za red. dok. ped. nauk, prof., chl.-kor. APN Ukrayiny` N. J. Voloshy`noyi]. – K. : Lenvit, 2002. – 344 s.
5. Goryachok I. V. Zagal`noteorety`chni zasady` literaturnoyi osvity` v pedagogichnij spadshhy`ni Nily`

Voloshy`noyi / I. V. Goryachok, M. Zubchy`k // Pedagogichna osvita: teoriya i prakty`ka : zbirny`k naukovy`x pracz` K-PNU imeni Ivana Ogiyenka. – Kam'yanecz`-Podil`s`ky`j : PP Zvolejko D. G., 2014. – Vy`pusk № 1 (16). – S. 139–141.

6. Yeliseyeva S. Pro suchasni pidxody` do organizaciyi navchannya na urokax ukrayins`koyi movy` j literatury` / Svitlana Yeliseyeva // Ukrayins`ka mova j literatura v serednix shkolax, gimnazyax, liceyax, kolegiumax. – 2011. – № 11–12. – S. 92–98.

7. Kuchy`ns`ka I. O. Ideyi patrioty`chnogo vy`xovannya u pedagogichny`x poglyadax Nily` Voloshy`noyi / I. O. Kuchy`ns`ka // Pedagogichna osvita: teoriya i prakty`ka : zbirny`k naukovy`x pracz` K-PNU imeni Ivana Ogiyenka. – Kam'yanecz`-Podil`s`ky`j : PP Zvolejko D. G., 2014. – Vy`pusk № 1 (16). – S. 156–160.

8. Naukovi osnovy` metody`ky` literatury` : navch.-metod. posibny`k / za red. doktora ped. nauk, profesora, chlena-korespondenta APN Ukrayiny` N. J. Voloshy`noyi. – K. : Lenvit, 2002. – 344 s.

9. Nova ukrayins`ka shkola: konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi shkoly` [Elektronny`j resurs] / zag. red. M. Gry`shhenka. – Ky`yiv, Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrayiny`, 2016. – 34 s. – Rezhy`m dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

10. Suxomly`ns`ky`j V. Shhob dusha ne bula pustoyu / V. O. Suxomly`ns`ky`j // Vy`brani tvory` : U 5 T. – K. : Rad. shk., 1976–1977. – T. 5.

11. Taranik-Tkachuk K. V. Metody`chni rekomendaciyi shhodo vy`vchennya ukrayins`koyi literatury` v zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladax u 2013–2014 navchal`nomu roci / K. V. Taranik-Tkachuk // Ukrayins`ka literatura v zagal`noosvitnij shkoli. – 2013. – № 7–8. – S. 2–8.

12. Shulyar V. Spadshhy`na profesora N. Voloshy`noyi i metody`chni imperaty`vy` suchasnogo uroku literatury` / Vasy`l` Shulyar // Ukrayins`ka literatura v zagal`noosvitnij shkoli. – 2014. – № 1. – S. 22–25.

Отримано редакцією 12.04.2018 р.

УДК: 373.5.016:821.161.2

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-102-112

Наталія Валеріївна Гоголь,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
української мови, літератури та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: natashagogol75@gmail.com

ВИРАЗНЕ ЧИТАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАУКОВО-МЕТОДИЧНІЙ СПАДЩИНІ Н. Й. ВОЛОШИНОЇ

У статті на основі аналізу науково-методичних праць Н. Й. Волошиної окреслено проблему навчання учнів основної школи мистецтва виразного читання на уроках української літератури, розглянуто методи та прийоми роботи з текстом художнього твору, спрямовані на формування в учнів умінь виразно читати художні твори різних жанрів, проаналізовано методичний апарат підручника «Українська література 5 клас» (автори: Н. Й. Волошина, О. М. Бандура). У роботі зацентовано увагу на особливостях уроку літератури як дослідженні мистецтва слова й естетичного виховання молодших підлітків, формування у них засобами виразного читання емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного.

Ключові слова: учитель-словесник, учень, урок української літератури, мистецтво слова, виразне читання, естетичне виховання, Ніла Йосипівна Волошина.

Постановка проблеми. Українська література як мистецтво слова є носієм потужного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Вона допомагає збагачувати внутрішній світ людини, формувати у неї сильний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямовувати її морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичні смаки.

Зміст літературної освіти базується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії. Навчальні заклади повинні забезпечити високу якість педагогічного процесу, всебічний розвиток і виховання молодого покоління відповідно до нових завдань і потреб суспільства, що, у свою чергу, вимагає внесення істотних змін і в процес підготовки педагогічних кадрів. Сучасний педагог має стати справжнім майстром своєї справи з високим рівнем знань і вмій у всіх сферах педагогічної діяльності.

Необхідною умовою досягнення високої професійної майстерності педагога є оволодіння ним